

Ahmedov Alim Babaniyazovich

Termiz davlat universiteti o‘qituvchisi

Xoliqova Farida Jumayevna

Termiz Davlat Universiteti Tabiiy Fanlar Fakulteti Ekologiya va atrof muhit muhofazasi (tarmoqlar va sohalar bo‘yicha) ta'lim yo‘nalishi 3-bosqich 122-guruh talabasi

Annotatsiya.

Yashil iqtisodiyotga o‘tish – bu iqtisodiy faoliyatni ekologik barqarorlikni ta'minlash, tabiiy resurslardan samarali foydalanish va atrof-muhitni asrashga qaratilgan. Yashil iqtisodiyot, an'anaviy iqtisodiyotdan farqli o‘laroq, tabiiy resurslarning tugab ketishidan saqlanish, chiqindilarni kamaytirish, energetika samaradorligini oshirish va ekologik toza texnologiyalarni joriy etishga e'tibor qaratadi. Ushbu iqtisodiy model atrof-muhitni muhofaza qilish bilan birga, iqtisodiy o‘sish va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashga qaratilgan. Yashil iqtisodiyotga o‘tish jarayonida davlatlar yangi energiya manbalarini, qayta tiklanadigan energiya resurslarini, barqaror transport tizimlarini va "yashil" ish o‘rinlarini yaratish maqsadida turli dasturlarni amalga oshiradilar. Bu o‘zgarishlar, shuningdek, global iqlim o‘zgarishlarini kamaytirish va ekologik inqirozning oldini olishga yordam beradi.

Kalit so‘zlar: Yashil iqtisodiyot, Barqaror rivojlanish, Ekologik barqarorlik, Iqlim o‘zgarishi

Kirish.

O'zbekistonda yashil iqtisodiyotni joriy etish va rivojlantirish bugungi kunda dolzarb masalalardan biri sifatida qaralmoqda. Mamlakat iqtisodiy rivojlanish strategiyasida yashil iqtisodiyotga o'tish, barqarorlikni ta'minlash va ekologik muvozanatni saqlash asosiy maqsadlar qatoriga kiradi. Yashil iqtisodiyot nafaqat tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, balki atrof-muhitni muhofaza qilish, iqlim o'zgarishlariga moslashish va jamiyat farovonligini oshirish yo'lida ham muhim ahamiyatga ega. Mamlakatimizda yashil iqtisodiyotni rivojlantirish uchun bir qancha imkoniyatlar mavjud. Bu jarayonni tezlashtirish uchun davlat siyosati, xalqaro hamkorlik, ilmiy tadqiqotlar va texnologik innovatsiyalar asosida amalga oshirilishi lozim. Shu bilan birga, yashil iqtisodiyotning rivoji nafaqat davlat darajasida, balki xususiy sektor, fuqarolik jamiyati va butun aholini jalb qilish orqali amalga oshirilishi muhimdir.

Asosiy qism.

Mamlakatimizda mavjud qayta tiklanadigan energiya manbalari salohiyatini hisobga olgan holda, “yashil iqtisodiyot” mexanizmlarini joriy etish orqali hududlarda tabiiy yoqilg‘i-energiya resurslaridan oqilona foydalanish jarayoni va ekologik vaziyat nazorat qilinmoqda. Iqtisodiyot va ijtimoiy sohalarida qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanishni rivojlantirish borasida keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda.

Xususan, Prezidentimizning 2017 yil 26 maydagi “2017–2021 yillarda qay-ta tiklanuvchi energetikani yanada rivojlantirish, iqtisodiyot tarmoqlariva ijtimoiy sohada energiya samaradorligini oshirish chora-tadbirlari da-sturi to‘g‘risida”gi, 2017-yil 8-noyabrdagi “Energiya resurslaridan oqilonafoydalanishni ta'minlash chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarorlarida birnecha vazifalar belgilangan. Shunga muvofiq, iqtisodiyotda energiya va re-surs xarajatini kamaytirish, energiya tejamkorligini keng joriy etish, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanishni kengaytirish, iqtisodiyotning turli tarmoqlarida energiya samaradorligini oshirish kabi ustuvor yo‘nalishlarda keng qamrovli ishlar bajarildi va bajarilmoqda.

“Yashil” o‘shish va global maqsadlar uchun hamkorlik – 2030” (P4G) ikkinchi xalqaro sammiti 2021-yil 30-mayda Janubiy Koreya Respublikasida bo‘lib o‘tdi. Unda davlatimiz rahbari: “Bugungi kunda ona tabiatning o‘zi bizga yo‘llayotgan ogohlik qo‘ng‘irog‘iga beparvo bo‘lmasligimiz kerak. Afsuski, iqlim o‘zgarishlari tobora kuchayib bormoqda. Biz yashayotgan Markaziy Osiyoda so‘nggi 30 yilda o‘rtacha yillik harorat taxminan bir darajaga ko‘tarildi. Mintaqamizdagi asosiy daryolarning havzasi va biologik xilma-xillikning qisqarib borayotgani jiddiy xavotir uyg‘otmoqda. Bug‘lanish darajasini oshiradigan gazlar va atmosferaning keng miqyosda ifoslanishi muammolarni yanada chuqurlashtirmoqda. Bugungi kunda “yashil taraqqiyot” borasidagi maqsadlarga erishish uchun mamlakatlarning harakatlari yanada faol va samarali bo‘lishi kerakligiga hech kim shubha qilmayapti. Boshqa choramiz ham yo‘q”, deb ta’kidlab o‘tdilar.

Shu bilan birga hozirgi kunga qadar mamlakatimizda foydalanilayotgan elektro trasformatorlarga 45-50-yillar bo‘lganligini hisobga olsak, elektro trasformatorlar hozirgi zamon talablariga javob bermaydi. Aholi sonining o‘shib borishi, “yashil” energetikaga bo‘lgan talabni ortishi, rejalashtirilgan mahallalarga elektro energiyani yetkazib berilishi bunga asos bo‘ladi. “Yashil” energetikaga o‘tishda anashunday muammolarni bartaraf etib zamonviy texnologiyalar bilan jihozlash zarur hisoblanadi.

“Yashil taraqqiyot”ga erishish uchun “yashil” iqtisodiyotga o‘tishimiz va uni rivojlantirishimiz lozim bo‘lmoqda.

“Yashil” o‘sish va global maqsadlar uchun hamkorlik – 2030” (P4G) ikkinchi xalqaro sammiti 2021-yil 30-mayda Janubiy Koreya Respublikasida bo‘lib o‘tdi. Unda davlatimiz rahbari: “Bugungi kunda ona tabiatning o‘zi bizga yo‘llayotgan ogohlik qo‘ng‘irog‘iga beparvo bo‘lmasligimiz kerak. Afsuski, iqlim o‘zgarishlari tobora kuchayib bormoqda. Biz yashayotgan Markaziy Osiyoda so‘nggi 30 yilda o‘rtacha yillik harorat taxminan bir darajaga ko‘tarildi. Mintaqamizdagi asosiy daryolarning havzasi va biologik xilma-xillikning qisqarib borayotgani jiddiy xavotir uyg‘otmoqda. Bug‘lanish darajasini oshiradigan gazlar va atmosferaning keng miqyosda ifoslanishi muammolarni yanada chuqurlashtirmoqda. Bugungi kunda “yashil taraqqiyot” borasidagi maqsadlarga erishish uchun mamlakatlarning harakatlari yanada faol va samarali bo‘lishi kerakligiga hech kim shubha qil-mayapti. Boshqa choramiz ham yo‘q”, deb ta’kidlab o‘tdilar. Shu bilan birga hozirgi kunga qadar mamlakatimizda foydalanilayotgan elektro trasfarmatorlarga 45-50-yillar bo‘lganligini hisobga olsak, elektro trasfarmatorlar hozirgi zamon talablariga javob bermaydi. Aholi sonining o‘sib borishi, “yashil” energetikaga bo‘lgan talabni ortishi, rejalashtirilgan mahallalarga elektro energiya-yani yetkazib berilishi bunga asos bo‘ladi. “Yashil” energetikaga o‘tishda ana shunday muammolarni bartaraf etib zamonviy texnologiyalar bilan jihozlash zarur hisoblanadi. “Yashil taraqqiyot”ga erishish uchun “yashil” iqtisodiyotga o‘tishimiz va uni rivojlantirishimiz lozim bo‘lmoqda.

Koronavirus pandemiyasi va iqlim o‘zgarishi tufayli yuzaga kelayotgan salbiy holatlarning saboqlari iqtisodiy o‘sishni ta’minlashda yanada barqaror manbalar va yondashuvlarni qayta ko‘rib chiqish, xususan, mam-lakatda “yashil” iqtisodiyot va “yashil” iqtisodiy o‘sish bo‘yicha strategik maqsadlar va chora-tadbirlar amalga oshirilishini samarali tashkil etish zaruriyatini ko‘rsatmoqda. Shu bilan birga O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 2-dekabrda “2030 yilgacha O‘zbekiston Respublikasining “yashil” iqtisodiyotga o‘tishiga qaratilgan islohotlar samaradorligini oshirish bo‘yicha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PQ-436-son qarori qabul qilindi. 2019-2030-yillar davrida O‘zbekiston Respublikasining “yashil” iqtisodiyotga o‘tish strategiyasi asosida “yashil” iqtisodiyotni rivojlantirish bo‘yicha ko‘rilayotgan chora-tadbirlar samaradorligini oshirish, shuningdek, ushbu yo‘nalishda davlat hokimiyati va boshqaruvi organlarining xalqaro tashkilotlar bilan o‘zaro hamkorlikdagi muvofiqlashtirilgan sa‘y-harakatlarini ta’minlash Dasturini ishlab chiqish zaruriyatini yuzaga keltirdi. 2022-2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasida belgilangan vazifalarni amalga oshirish,

O‘zbekiston Respublikasining “yashil” iqtisodiyotga o‘tish strategiyasi doirasida “yashil” va inklyuziv iqtisodiy o‘shishni ta’minlash borasida amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar samaradorligini oshirish, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish hamda iqtisodiyotning barcha tarmoqlarida resurslarni tejashni yanada kengaytirish maqsadida:

issiqxona gazlarining yalpi ichki mahsulot birligiga nisbatan solishtirma ajratmalarini 2010-yildagi dara-jadan 35 foizga qisqartirish;

qayta tiklanuvchi energiya manbalarining ishlab chiqarish quvvatini 15 GVtga oshirish va ularning ulushini elektr energiyasini ishlab chiqarish umumiy hajmining 30 foizidan ko‘prog‘iga yetkazish;

sanoat sohasida energiya samaradorligini kamida 20 foizga oshirish;

yalpi ichki mahsulot birligiga to‘g‘ri keladigan energiya sarf hajmini, shu jumladan, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanishni kengaytirish hisobiga 30 foizga kamaytirish;

iqtisodiyotning barcha tarmoqlarida suvdan foydalanish samaradorligini sezilarli darajada oshirish, 1 million gektargacha maydonda suv tejevchi sug‘orish texnologiyasini joriy etish;

yiliga 200 million ko‘chat ekish va ko‘chatlarning umumiy sonini 1 milliarddan oshirish orqali sha-harlardagi “yashil” maydonlarni 30 foizdan ortiqroqqa kengaytirish;

respublika o‘rmon fondi zaxiralari ko‘rsatkichini 90 million kub metrdan ortiqroqqa yetkazish;

hosil bo‘ladigan qattiq maishiy chiqindilarni qayta ishlash darajasini 65 foizdan oshirish;

25 ta korxonada va tashkilotda ishlab chiqarilgan mahsulotning energiya sig‘imi ko‘rsatkichini 2026-yilga kelib 2022-yilga nisbatan 20 foizga kamaytirishga qaratilgan 2022-2026-yillarda iqtisodiyot tarmoqlarida yoqilg‘i-energetika resurslarini tejash ko‘zda tutilgan

O‘zbekiston Respublikasida “yashil” iqtisodiy o‘shishni ta’minlashda 6 ta ustuvor yo‘nalishda vazifalarini belgilangan:

1. Tabiiy resurslardan barqaror va samarali foydalanish;
2. Milliy iqtisodiyotning tabiiy ofatlar va iqlim o‘zgarishiga nisbatan barqarorligini mustahkamlash;
3. Milliy iqtisodiyot, xususan, sanoatning “yashil” va kam uglerodli rivojlanishini ta’minlash;
4. Innovatsiyalarni joriy etish va samarali “yashil” investitsiyalarni jalb qilish;
5. Barqaror va inklyuziv “yashil” urbanizatsiyani rivojlantirish;

6. “Yashil” iqtisodiyotga o‘tish davrida katta ta’sir ostida bo‘lishi mumkin bo‘lgan aholi va ularning yashash joylarini qo‘llab-quvvatlash O‘zbekiston Respublikasining Yashil Iqtisodiyotga O‘tishi: Rivojlanish Yo‘lidagi Muqobil Yondashuv Yashil iqtisodiyot dunyo miqyosida zamonaviy rivojlanishning muhim tamoyillaridan biriga aylanib bormoqda. Iqlim o‘zgarishi, ekologik muammolar va tabiiy resurslarning cheklanganligi mamlakatlarni barqaror rivojlanish modeliga o‘tishga undamoqda. O‘zbekiston ham ushbu jarayondan chetda qolmay, yashil iqtisodiyotga o‘tishni o‘zining strategik maqsadlaridan biri sifatida belgilab oldi.

Yashil iqtisodiyotning ahamiyati

Yashil iqtisodiyot bu ekologik xavfsizlikni ta’minlagan holda iqtisodiy o‘tishni qo‘llab-quvvatlash modelidir. Ushbu yondashuv energetika, sanoat, qishloq xo‘jaligi va boshqa sohalarda resurslardan oqilona foydalanishni va atrof-muhitni himoya qilishni o‘z ichiga oladi.

O‘zbekiston iqtisodiyotining energiya sarfi yuqoriligi va sanoatning ko‘p qismi an’anaviy yoqilg‘iga tayanishi ushbu sohada islohotlar zarurligini ko‘rsatadi. Shuningdek, mamlakatda quyosh, shamol, va suv kabi qayta tiklanuvchi energiya manbalari ulkan salohiyatga ega bo‘lib, ular yashil iqtisodiyotga o‘tishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Strategik yo‘nalishlar va qadamlar

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti tashabbusi bilan 2019-yilda "2030-yilgacha O‘zbekiston Respublikasining Yashil Iqtisodiyotga o‘tish Strategiyasi" qabul qilindi. Ushbu hujjat quyidagi asosiy maqsadlarni belgilaydi:

1. Energetika sektorini modernizatsiya qilish: Qayta tiklanuvchi energiya ulushini oshirish va energiya samaradorligini ta’minlash. Masalan, 2030-yilga borib, elektr energiyasi ishlab chiqarishda qayta tiklanuvchi energiya manbalarining ulushini 25% ga yetkazish rejalashtirilgan.

2. Atrof-muhitni muhofaza qilish: Atmosferaga chiqindilarni kamaytirish, suv resurslarini boshqarish va chiqindilarni qayta ishlash tizimini rivojlantirish.

3. Qishloq xo‘jaligini diversifikatsiya qilish va modernizatsiya qilish: Tomchilatib sug‘orish texnologiyalarini joriy qilish va ekologik toza mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirish.

4. Yashil transportni rivojlantirish: Elektr transport vositalarini keng joriy etish va jamoat transportini optimallashtirish.

Amaliy natijalar va loyihalar

So‘nggi yillarda quyosh va shamol elektr stansiyalari qurilishi bo‘yicha bir qator yirik loyihalar amalga oshirildi. Masalan, Samarqand va Navoiy viloyatlarida quyosh elektr stansiyalari ishga tushirildi. Bundan tashqari, Toshkent shahrida elektr

avtobuslar joriy qilinib, havo ifloslanishini kamaytirishga qaratilgan chora-tadbirlar amalga oshirildi.

Shuningdek, xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikda yashil iqtisodiyot yoʻnalishida koʻplab dasturlar amalga oshirilmoqda. Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT), Jahon Banki va Osiyo taraqqiyot banki bilan birgalikda ekologik loyihalar moliyalashtirilmoqda.

Kelgusidagi imkoniyatlar va muammolar

Oʻzbekistonda yashil iqtisodiyotga oʻtish uchun katta imkoniyatlar mavjud. Qayta tiklanuvchi energiya manbalari, agrar sohada innovatsiyalar va ekologik turizm rivoji bu borada katta natijalar berishi mumkin. Biroq, bu jarayonda quyidagi muammolar ham kuzatilmoqda:

Moliyalashtirish va texnologik taʼminotning yetarli emasligi.

Malakali kadrlar tanqisligi va aholining ekologik savodxonligini oshirish zarurati.

Atrof-muhitni muhofaza qilish masalalariga yetarlicha eʼtibor qaratmaslik.

Quyida **Yashil iqtisodiyotga oʻtish** mavzusida jadval keltirilgan. Jadvalda yashil iqtisodiyotga oʻtish jarayonida eʼtiborga olinadigan asosiy elementlar, ularning maqsadlari va asosiy yoʻnalishlari koʻrsatilgan.

Element	Maqsadlar	Asosiy Yoʻnalishlar
Barqaror energetika	Yashil energiya manbalariga oʻtish, energiya samaradorligini oshirish	Quyosh, shamol, geotermal va gidroenergetika kabi qayta tiklanadigan energiya manbalarini rivojlantirish
Ekologik toza texnologiyalar	Atrof-muhitni muhofaza qilish, chiqindilarni kamaytirish	Yangi texnologiyalarni ishlab chiqish, ekologik xavfsizlikni taʼminlash
Tabiiy resurslardan samarali foydalanish	Resurslarni tejash, isrofni kamaytirish	Resurslarni boshqarish, innovatsion texnologiyalar yordamida resurslarni qayta ishlash
Iqlim oʻzgarishiga qarshi kurash	Iqlim inqirozini kamaytirish, uglerod izini qisqartirish	Uglerod chiqindilarini kamaytirish, "yashil" texnologiyalarni joriy etish

Barqaror transport tizimi	Transport tizimining ekologik barqarorligini ta'minlash	Elektromobillar, hibrid transportlar, jamoat transportini rivojlantirish
Ijtimoiy barqarorlik	Ijtimoiy adolat va tenglikni ta'minlash	Yashil ish o'rinlarini yaratish, barqaror iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlash
Qayta tiklanadigan resurslar	Resurslarni qayta ishlash va uzluksiz rivojlanish	Qayta tiklanadigan resurslar va materiallardan samarali foydalanish
Iqtisodiy o'sish	Yashil iqtisodiyot asosida iqtisodiy o'sishni ta'minlash	Barqaror va ekologik toza ishlab chiqarishni qo'llab-quvvatlash

Xulosa

Yashil iqtisodiyotga o'tish O'zbekiston uchun nafaqat ekologik, balki iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashning ham muhim vositasi hisoblanadi. Bu jarayon tabiiy resurslardan samarali foydalanishni, yangi ish o'rinlari yaratishni va aholining turmush darajasini oshirishni ta'minlaydi. Hukumat va xalqaro hamjamiyat bilan yaqin hamkorlikda ishlash orqali mamlakat ushbu yo'nalishda katta yutuqlarga erishishi mumkin. Yashil iqtisodiyot – bu kelajak uchun yo'nalgan muqobil yo'l, va O'zbekiston ushbu yo'ldan izchil qadam tashlamoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. United Nations Environment Programme (UNEP). (2011). Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication. United Nations Environment Programme.
2. Stern, N. (2006). The Stern Review on the Economics of Climate Change. Cambridge University Press.
3. Pearce, D. W., Markandya, A., & Barbier, E. B. (1989). Blueprint for a Green Economy. Earthscan Publications.
4. International Renewable Energy Agency (IRENA). (2019). Global Energy Transformation: A Roadmap to 2050. International Renewable Energy Agency.
5. Daly, H. E., & Farley, J. (2004). Ecological Economics: Principles and Applications. Island Press.